
**Бібліотечна колекція Сергія Маслова
у фонді Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського**

✕ *Доповідач: к. і. н. О. Ємчук*

Зразковим прикладом бібліотечних колекцій відомих бібліотекознавців є бібліотека одного з видатних істориків української книги Сергія Івановича Маслова (1880–1957), члена-кореспондента Академії наук УРСР (1939), доктора філологічних наук (1948), професора (1935).

Бібліотека налічує більше 14000 од.зб. Хронологічні межі колекції XV – перша пол. XX ст. Основна частина колекції зберігається у центральному корпусі НБУВ, колекційні матеріали і стародруки – у спеціалізованих відділах .

С. Маслов залишив велику і цінну архівну спадщину. Його особовий фонд зберігається в Інституті рукопису та містить більше 8000 од.зб.

Розгляд бібліотечної колекції С. Маслова неможливий без аналізу документів цього архівного фонду, де відклалися інвентарні книги, покажчики, схеми розміщення книг, рубрикатори та листування.

1903 р.

Згідно із заповітом Сергія Маслова, бібліотеку було подаровано його сином Юрієм та братом Василем Масловими у кількості 12 тисяч книг у 1958 р. Спочатку були передані більше 80 рукописів XV–XIX ст., біля 300 стародруків, унікальні першодруки та цінна періодика.

Історія формування бібліотеки почалася в місті Ічня Чернігівської області, де народився вчений, а згодом продовжена у Прилуках, де він навчався у чоловічій гімназії.

Великий вплив на формування С.Маслова як бібліофіла мав його дядько з боку матері, професор міжнародного права Василь Александренко (1861–1909). Він також зібрав цінну бібліотеку, але родина Маслових частково змушена була її продати в часи голодомору.

Під час навчання на історико-філологічному факультеті університету св. Володимира у 1902–1907 рр. С. Маслов почав дослідження в галузі історії давньої літератури, палеографії, історії друкарства. Ці наукові зацікавлення сформували основну тематику бібліотечної колекції.

1927 р.

С. Маслов працював у Київському університеті та багатьох інших навчальних закладах Києва. Він викладав історію давньої літератури, діалектологію, слов'яно-руську палеографію, історію книги та бібліотек.

У 1926–1937 рр. працював в Українському науковому інституті книгознавства (УНІК) , а також завідувачем відділу стародруків Всенародної бібліотеки України (НБУВ).

С. Маслов написав значні праці з історії книги, наприклад: «Друкарство на Україні в XVI–XVIII ст.», «Українська друкована книга XVI–XVIII ст.», «Етюди з історії стародруків», «Спроба інструкції та план роботи над складанням українського бібліографічного репертуару XVI–XVIII ст.».

Перший огляд бібліотеки С. Маслова зробив М.Левченко у 1927 р., тоді вона складалась з 7000 цінних видань.

Сучасний ґрунтовний опис бібліотеки підготовлено Г. Ковальчук у 3-му випуску довідника «Історичні бібліотечні зібрання та колекції у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (2024).

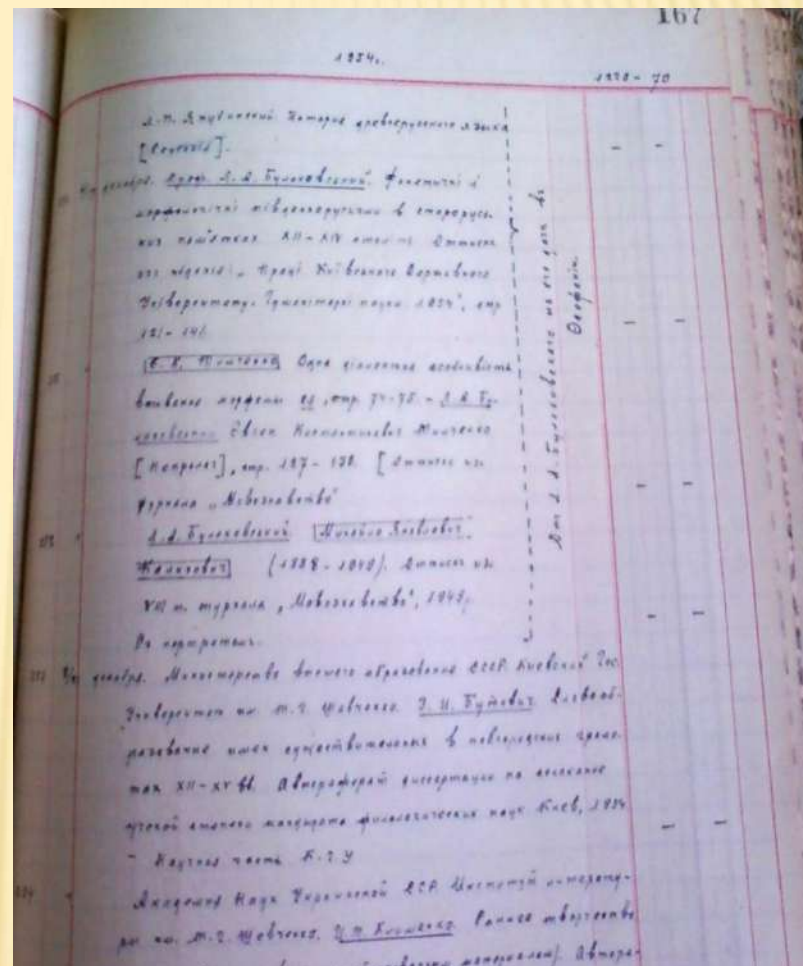
Бібліотека С. Маслова описана в 20-ти інвентарних книгах та різних покажчиках. Ретельно складені описи доповнено відомостями про матеріальні витрати на книги, адреси купівлі книг, етапи переміщення фонду, книгообмін, окремо – журнали обліку користувачів.

Сучасна картотека бібліотеки розміщена у генеральному каталозі НБУВ та побудована за алфавітним принципом. Окремо виділено іноземну літературу та періодику.

Зміст бібліотеки С. Маслова свідчить про глибокий інтерес до питань теорії, методики та історії бібліографії. Схеми розташування книг відповідали принципам збереження цілісної системи головних розділів, але з можливістю розширення та комбінації допоміжних рубрик. Покажчики бібліотеки містили до 18 основних розділів переважно в галузі гуманітарних наук.

Бібліотека формувалася за умови постійної експертизи цінності та утилізації непотрібних періодичних видань.

Розуміючи цінність своєї бібліотеки, С. Маслов все ж ніколи не відмовляв у її користуванні студентам, аспірантам, колегам та друзям.

**Інвентарна книга бібліотеки
1954 р.**

У 1941 р. евакуація до Башкирської столиці Уфи змусила С. Маслова покинути бібліотеку в Києві. Згодом було зафіксовано зникнення частина цінних видань, стародруків та рукописів.

С. Маслов часто повторював біблійну мудрість (Псалом 38.7) про те що, людина метушиться, накопичує щось і не знає, кому те дістанеться.

У березні 1942 р. С. Маслов розробив «Інструкцію для відновлення музеїв, бібліотек і архівів у містах, звільнених від німецьких загарбників» (співавтор Л.Славін), яка була розрахована на оперативну післявоєнну обстановку.

Після звільнення території від загарбників було рекомендовано провести швидку консервацію книг без додаткового упорядкування, експертизи та транспортування. Усі друковані видання, незалежно від мови, змісту та фізичного стану, підлягали зберіганню, але за умови розділення непошкоджених книг від зіпсованих шкідниками та сирістю.

Ця Інструкція була розроблена на основі значного досвіду роботи С. Маслова, зокрема, у Комітеті з охорони пам'ятників старовини і мистецтва в 1917–1919 рр.

1944 р.

У 1927 р. художник Василь Кричевський створив чудовий екслібрис С.Маслова у стилі давньої української гравюри, де учений зображений під час напруженої роботи поряд зі своїми книгами. Цей екслібрис розміщено на деяких книгах колекції.

Бібліотека С. Маслова містить цінну колекцію рукописів та стародруків XV–XIX ст., яка складалася із: релігійних творів (життя святих, богословські трактати, проповіді, збірки духовних пісень), витворів народної творчості, матеріалів риторики, філософії та історії (укази, універсали, маніфести, дипломи, грамоти, документи монастирів, церков, календарі).

Найбільшими за обсягом є такі видання, як:
збірник документів Ніжинського
Благовіщенського монастиря 1746 р. на 128 арк.;
твори Йосифа Флавія у перекладі
С. В. Лукомського XVIII ст. на 462 арк.

Серед прикладів перших українських видань є такі:

Українсько-руський архів. Львів, 1906. Т. 1. Рукописи львівських збірок. Вип. 1. 242 с.

М. Возняк. Початки української комедії (1619–1819). Львів, 1919. 252 с.

Д. Щербаківський. Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні. К., 1924. 15 с.

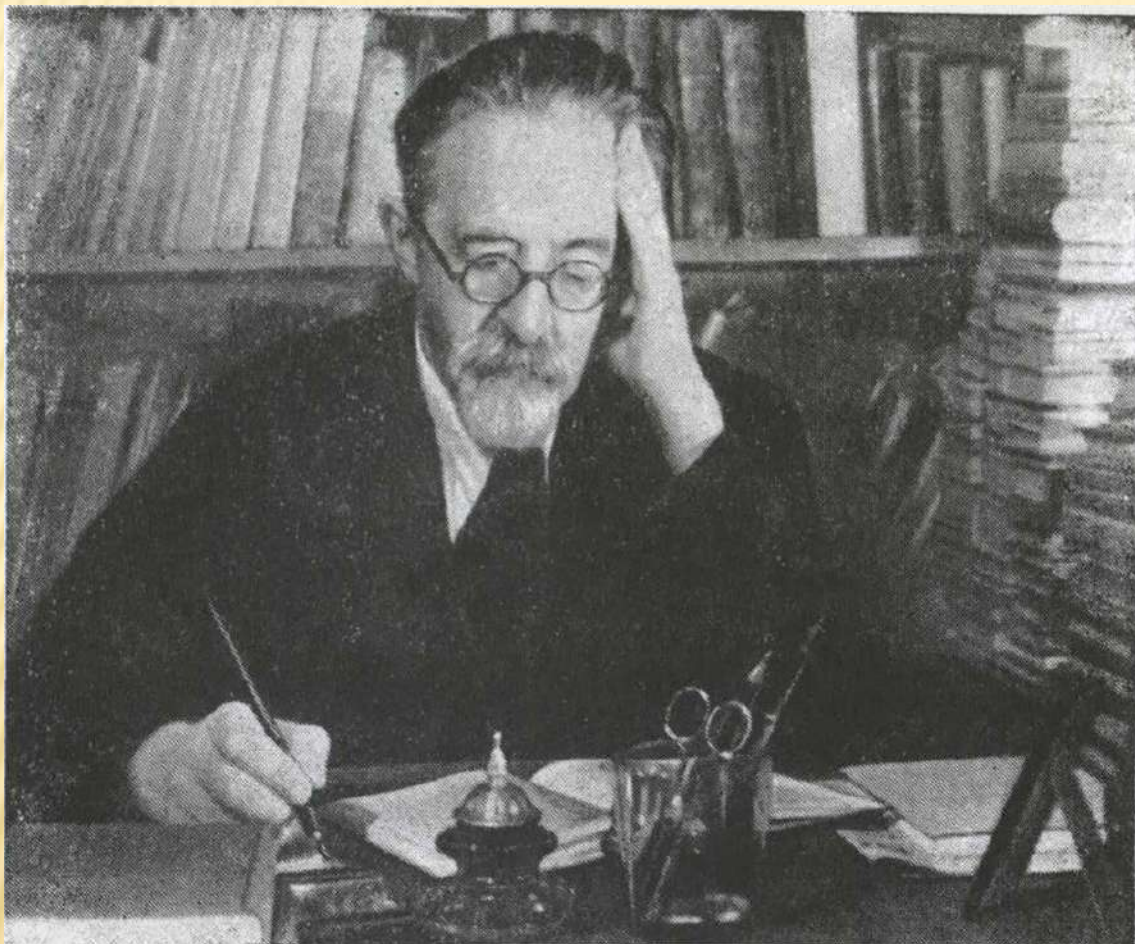
С. Єфремов. В тісних рямцях: українська книга в 1798–1916 рр. / Український науковий інститут книгознавства. К., 1926. 30 с.

І. Кревецький. Перша газета на Україні. К., 1927. 15с.

П. Зленко. Приватні бібліотеки на Україні: Історичний нарис. Львів, 1937. 52 с.

На багатьох книгах є бібліографічні помітки С.Маслова, збережено примірники з цінними автографами та дарчими написами.

До складу архівного фонду також увійшли фрагменти текстів XV–XIX століть, заставки, кінцівки, орнаменти, гравюри, літографії, зразки водяних знаків.

1950-ті рр.

Аналіз основних етапів формування бібліотеки С.Маслова, особливостей довідково-пошукової системи показує грандіозний масштаб досліджень ученого та рівень його енциклопедичних знань.

Бібліотека стала невід'ємною частиною його творчого спадку як автора понад 100 праць з книгознавства, бібліографії та інших історичних та філологічних дисциплін.

Це приклад високопрофесійної діяльності у цій сфері, одночасно предмет і інструмент наукової роботи.

Бібліотечна колекція Сергія Маслова є дорогоцінною складовою культурної спадщини України.

Література:

Левченко М. Сергій Іванович Маслов: (З нагоди двадцятип'ятирічного ювілею) // Зап. іст.-філол. від. / Укр. Акад. наук ; за гол. ред. А. Кримського. К., 1928. Кн. 16. С. 283–287.

Вядро Ш. Дар ученого: (О передаче библиотеки С. И. Маслова в Гос. публ. б-ку АН УССР) // Библиотекарь. 1958. № 12. С. 59–60.

Ковальчук Г. І. Архів С. І. Маслова як джерело з історії створення та діяльності відділу стародруків ВБУ // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. пр. К., 1999. Вип. 1 : Архів і особа. С. 175–182.

Ковальчук Г. І., Королевич Н. Ф. Книгознавець, бібліограф і бібліотекар Сергій Іванович Маслов (1880–1957): біобібліографічний нарис. Київ, 1995. 44 с. (Видатні діячі української книги. Вип. 4).

Степченко О. П. Українські вчені – фундатори спеціалізованих відділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1918–1934) . К., 2008. 217 с.

Ємчук О. Особовий архівний фонд та бібліотечна колекція С. І. Маслова як складова вітчизняної культурної спадщини // Архіви України. 2009. № 1–2. С. 105–115.

Ємчук О. Бібліотека Сергія Маслова : етапи формування, склад, цінність // Альманах бібліофілів. Книга друга / Упор. Євген Пшеничний. Дрогобич : Коло, 2017. С. 39–51.

Історичні бібліотечні зібрання та колекції у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського». Вип. 3. Приватні (родові та особові) бібліотеки / НАН України, НБУВ; упоряд. Т. Є. Мяскова, наук. ред. Г. І. Ковальчук. Київ, 2024. С. 98–106.

Сокур О., Клименко О. Особові колекції у фондах академічних бібліотек: формування та збереження. Бібліотечний вісник. 2025. № 3. С. 168–173.